

PARTIVÄSENDETS FUNKTION

FRÅN IPSA-KONGRESS III AUGUSTI 1955

Av docent OLLE NYMAN

SKALL man förklara partiväsandets funktion i en modern demokratisk stat, är det naturligt att säga, att det är ett medel för de röstberättigade medborgarna att på ett effektivt sätt göra sina skilda åsikter och intressen gällande vid statens handlande; att erbjuda medborgarna alternativ att välja mellan vid bestämmandet av den statliga maktutövningens mål och metoder. Statsviljan skall framgå ur partiernas tävlan, och partiernas roll är att vara uttryck för folkets önsknings och behov; partiväsendet transponerar folkvilja till statsvilja.

För några låter emellertid detta alltför trivialt, alltför formellt och blottat på substans. Man vill ha en djupare, mera substansiellt innehållsmättad förklaring av partisystemets roll i demokratien. Ett sådant försök har gjorts av en yngre canadensisk forskare, professor *C. B. Macpherson* vid universitetet i Toronto. Det presenterades vid den nyligen hållna statsvetarkongressen i Stockholm, International Political Science Association's tredje världsmöte, där Macpherson hade tillfälle att lägga fram och försvara sina teser.

Dessa teser saknar inte originalitet, och de deduceras fram på ett ganska extremt sätt. Professor Macpherson tror sig ha funnit den sökta »djupare» förklaringen av partisystemets roll i demokratien då han hävdar, att partiväsandets främsta funktion är att mildra klassmotsättningarna och vidmakthålla det kapitalistiska systemet. Många tycker kanske, att dessa teser inte är värda annat än ett mycket snabbt och kort avfärdande, och de kan inte heller hålla stånd inför en kritisk prövning, men det hindrar inte, att åtskilliga av Macphersons iakttagelser i generalrapporten till konferensen är träffande. Den blev också underlag för ett par sektionssammanträden vid konferensen förutom en inledande plenarsammankomst, då även andra aspekter av partiväsendet behandlades.

Macpherson uppställer fem hypoteser beträffande partisystemets roll:

1. Partisystemets främsta funktion är att moderera och tygla konflikten mellan klassintressena.
2. Dess funktion är att moderera och tygla denna konflikt så långt, att det kapitalistiska ekonomiska systemet vidmakthålles.
3. Endast ett system, som ger rum för två eller flera tävlande partier, förmår upprätthålla stabiliteten i ett kapitalistiskt samhälle med allmän rösträtt.
4. Partisystemet är väsentligt för demokratiens vidmakthållande i ett kapitalistiskt samhälle.
5. Huruvida ett tvåparti- eller ett flerpartisystem bäst tjänar demokratiens syften beror på graden av klassdifferentiering och klassmedvetande. Ju mer uppspaltat ett samhälle är, desto lättare kan ett flerpartisystem uppkomma, och ju större klassmedvetandet är, desto nödvändigare är ett flerpartisystem för att stabiliteten skall kunna upprätthållas.

I sin rapport behandlar Macpherson partiväsendet i Förenta staterna, i Storbritannien och i Europa i övrigt, och han menar, att en närmare undersökning bekräftar hans teser. Beviskraften i hans framställning är emellertid klen. Man kunde med ungefär lika stort fog — eller snarare med större fog — göra gällande, att partisystemets roll i den moderna demokratien visat sig vara att skapa ett jämviktsläge mellan kapitalism och socialism. Om man verkligen tar Macpherson på orden, måste man nämligen konstatera, att det demokratiska partisystemet i ett flertal stater ingalunda lyckats vidmakthålla, *maintain*, den kapitalistiska ekonomien. Resultatet har på flera håll i stället blivit ett blandat system. Det anförda visar, att den av Macpherson uppställda tesen även från hans egna utgångspunkter är misslyckad. Det visar också det ofruktbara i att bygga upp teorier, som utger sig för att utsäga något alldeles specifikt och innehållsmättat beträffande partiväsendets historiska funktion med generell giltighet. Det blir för mycket av vågsamt systembyggande utan stadga och mening. Resultatet blir mer kuriöst än värdefullt. Den formaldefinition, som inledningsvis gavs, är däremot teoretiskt oantastlig och leder åtminstone inte vilse. Professor Macpherson yttrade i sin slutrapport vid konferensens avslutning, att diskussionerna över temat partisystemens roll i demokratien präglats av meningsförbistring från början till slut. Det vore orätt att skylla detta förhållande enbart på öststatsdelegaternas delvis ganska ovidkommande ehuru därför inte oförargliga deklARATIONER.

Professor Macpherson gör ett påpekande av värde, då han konstaterar, att parlamentspartiernas inflytande över regeringarna eller med andra ord regeringarnas beroende av deras parlamentariska underlag var större före än efter demokratiens genombrott. Men då han lämnar förklaringen härtill, blir man genast mindre glad. Som förklaring anges, att det demokratiska genombrottet och därmed inträdandet av ett demokratiskt partisystem sammanfaller med det stadium av den sociala utvecklingen, då partisystemets nödvändiga funktion blir att medla mellan klasser, och vid fullgörandet av denna skulle det varit omöjligt eller i varje fall mycket svårt att bibehålla partiregeringarnas tidigare mera osjälvständiga ställning i förhållande till parlamentspartierna. Varför blanda bort den enkla förklaringen, att den demokratiserade rösträtten nödvändiggjorde bildande av centraliserade riksomfattande valorganisationer, vilket medförde, att den enskilde parlamentskandidaten blev mera beroende av den centrala partiledningen och parlamentspartiet som helhet också följaktligen mindre självständigt i förhållande till partiets ledning, dvs. i förhållande till regeringen eller den presumtiva regeringen?

Som orsak till att tvåpartisystemet slagit rot i Förenta staterna och Storbritannien, medan flerpartisystemet härskar i de flesta europeiska demokratier nämner Macpherson, att partiväsendet i de två förstnämnda staterna hade vunnit mognad och erkännande redan långt före rösträttens demokratisering, under det att i flertalet europeiska stater genombrottet för partiernas inflytande kom först efter det demokratiska genombrottet. Från svensk synpunkt är härtill endast att säga, att vårt land knappast erbjuder ett typexempel på vare sig den ena eller andra utvecklingsgången. Hos oss har det rått en viss parallellism mellan parlamentarism och demokrati, med något försteg för parlamentariseringsprocessen. Något tvåpartisystem var inte utbildat före demokratiseringen; även lantmannapartiet och förstakammarhögern hade alltid mellanmakter emellan sig. Men demokratiseringen har inte minskat partisplittningen. Med allt större homogenitet och social utjämning finns dock förutsättningar för en reducering av partiernas antal även inom det europeiska flerpartisystemets ram.

Kontroversiellt var också ett annat ämne rörande partiväsendet, som behandlades vid statsvetarkongressen. Relationerna mellan sociala klasser och politiska partier diskuterades med den energiske Bordeauxprofessorn *Maurice Duverger* som generalrapportör. Svårigheterna rörande detta ämne bottnar bl. a. i att det inte finns

något entydigt klassbegrepp och i att det råder mycket delade meningar huruvida tyngdpunkten bör läggas på vissa objektiva klasskriterier eller på individernas subjektiva känsla av att tillhöra en viss klass.

Partiväsendet kommer också in i bilden i ett tredje tema, som var uppe till behandling på IPSA-kongressen. Förutsättningar för demokratisk styrelse avhandlades i en välavvägd P. M. av professor *J. Barents* från Amsterdam. Här skall till slut endast anföras de punkter, som han stannar för i sin sammanfattning rörande politiska, sociala och psykologiska förutsättningar för demokratiskt styre: Något slag av folkrepresentation, tillvaro av mer än ett politiskt parti, något slag av lokal självstyrelse, dugliga och hederliga ämbetsmän och en tillräckligt stor kader av aktiva och insiktsfulla politiskt intresserade medborgare, en viss grad av social jämlikhet, en stark medelklass, bl. a. som rekryteringsbas för ämbetsmannakåren (utan att detta behöver betyda något monopol för medelklassen i detta avseende), en så pass hög allmän standard, att individerna inte blir helt absorberade av blotta strävan att uppehålla livet utan möjlighet till intresse för allmänna angelägenheter, en levande allmän opinion, särskilt fri press och effektiv opposition, tillfredsställande allmän undervisning, däribland även undervisning i samhällslära, respekt för majoritetsprincipen såsom den demokratiska beslutsformen men samtidigt viss hänsyn från majoritetens sida gentemot minoriteten. Härtill kan möjligen ytterligare läggas önskemålet om en viss värdegemenskap, som sträcker sig något längre än till enighet om de demokratiska styrelseformerna. Genom en sådan vidgad värdegemenskap vinnns en kontinuitetsgaranti och ett skydd mot alltför häftiga omkastningar vid eventuella maktskiften. Men det kan gott sägas, att riskerna härför inte är stora, åtminstone i åtskilliga av de nutida demokratierna. I de nordiska demokratierna exempelvis är det inte stabiliteten utan vitaliteten man behöver hysa bekymmer för.